

راهکارهای تحقق سلامت روان در جامعه مهدوی در عصر جهانی شدن

با تأکید بر نقش خانواده

کبری نوروزی*

چکیده

سلامت روان به حالتی گفته می‌شود که فرد در مقابل اضطراب و افسردگی و دیگر اختلال‌های روانی مصون بوده و احساس رضایت و نشاط می‌کند. سلامت روان تحت تأثیر اعتقادات دینی و رفتارهای برآمده از آموزه‌های دینی آنهاست یکی از باورهای دینی اعتقاد به مهدویت و آمدن منجی است که در این پژوهش پیشرو تلاش شده با روش توصیفی و تحلیلی تأثیراتی که اعتقاد به مهدی موعود در جامعه مهدوی در عصر جهانی شدن بر سلامت روان فرد و نقشی که خانواده را در این زمینه دارد مورد بررسی قرار گیرد به عنوان نمونه باورداشت مهدویت بر امیدواری افراد جامعه نقش بسزایی دارد و افرادی که در انتظار منجی موعود هستند با نگرش امیدوارانه و ذهنی و قلبی مملو از امید به فعالیت خود در جامعه می‌پردازند و این امر موجب کسب رضایت افراد از زندگی می‌شود و همچنین تأثیری که بر صبر و استقامت افراد دارد ناملایمات و سختی‌های زندگی را تحمل می‌کند و نیز همچنین بر سایر مؤلفات سلامت روان افراد جامعه تأثیر مثبت دارد و موجب پویایی و سرزندگی فرد امیدوار می‌شود.

کلیدواژه‌ها: انتظار، سلامت روان، مهدویت، جهانی شدن، خانواده.

* طلبه سطح ۲، مرکز تخصصی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها)،
kobranowrozi@gmail.com

مقدمه

اعتقاد به مهدویت در عرصه جهانی یکی از عقاید مسلم نزد همه مذاهب اسلامی است مسلمانان از زمان‌های دور همواره منتظر ظهور منجی عالم بشریت حضرت مهدی (عج) بودند و در دوران انتظار همواره سعی کرده‌اند که مقدمات ظهور را فراهم کنند و سعی شده بر مبنای این اعتقاد بر اعمال و رفتار خویش شکل دهند و اعتقاد به ظهور حضرت بر ابعاد مختلف بشر تأثیر می‌گذارد از جمله تأثیر بر روی سلامت روان دارد امروزه به دلیل مسائل و مشکلات فراوانی که در جامعه پیش می‌آید بشر همواره دنبال راهی است که از مشکلات خود رهایی یابد و به آرامش برسد و در این زمینه خانواده تلاش‌های زیادی را انجام می‌دهد یکی از عواملی که می‌تواند در آرامش افراد نقش بسزایی داشته باشد مسئله اعتقاد به مهدویت است که این امر زوایای مختلف روان فرد را می‌تواند تحت تأثیر قرار دهد مثلاً بر امیدواری، آرامش و محبت تحت تأثیر می‌گذارد. بر اساس مطالعات صورت یافته

مهناز اسماعیلی، عباس قلی انصاری (۱۳۹۶)، "اعتقاد به مهدویت موعود (عج) از دیدگاه شیعه و اهل سنت و ادیان دیگر"، در این مقاله اعتقاد مسلمانان به مهدویت صحبت شده و اینکه احادیث و روایات زیادی مورد بررسی قرار می‌گیرد که وجود حضرت مهدی را اثبات می‌کند و با این اعتقاد بسیاری از مشکلات پیش روی دوران را به راحتی می‌توان پشت سر گذاشت.

مهدویت به عنوان یک باور اساسی در فرهنگ اسلامی، تأثیر عمیقی بر معانی زندگی و بهداشت روانی افراد دارد. عبدالله نظری شادی در مقاله‌ای با عنوان "مهدویت باوری معنای زندگی و بهداشت روانی" (۱۳۹۹) به بررسی آثار روان‌شناختی مهدویت در کشف و تولید معنای زندگی پرداخته و تأثیر آن را بر سلامت و بهداشت روان مورد ارزیابی قرار داده است. از سوی دیگر، مهرداد کلانتری، رسول روشن چلسی و رضوان صدر محمدی در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی تأثیر انتظار امام مهدی بر سلامت ذهن و کیفیت زندگی دانشجویان" (۱۳۹۳)، به تحلیل رابطه بین کیفیت زندگی و سلامت روان با انتظار مهدویت پرداخته‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که چگونه امید به ظهور امام مهدی می‌تواند بهبود کیفیت زندگی و سلامت روانی افراد را به دنبال داشته باشد.

علاوه بر این، سید عبدالقیوم سجادی در مقاله‌ای با عنوان "جهانی شدن و مهدویت: دو نگاه به آینده" که (۱۳۸۶)، به بررسی دو دیدگاه متفاوت در باب جهانی شدن پرداخته است. او این دو دیدگاه را شامل جهانی شدن لیبرالیسم و حکومت جهانی اسلام مورد مقایسه قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که

چگونه مهدویت می‌تواند در شکل‌گیری آینده‌ای متفاوت در سطح جهانی تأثیرگذار باشد.

پژوهش حاضر نیز به تحلیل سایر تأثیرات اعتقاد به مهدویت بر سلامت روان با تأکید بر نقش خانواده می‌پردازد. با توجه به پیچیدگی‌های عصر جهانی شدن و چالش‌های آن، بررسی تأثیرات این اعتقاد بر سلامت روان و نقش خانواده به‌عنوان یک نهاد اجتماعی اساسی، می‌تواند راهکارهای مؤثری برای تحقق سلامت روان در جامعه مهدوی ارائه دهد.

۱. مفهوم‌شناسی:

در دنیای امروز، با تحولات سریع و چالش‌های ناشی از جهانی‌شدن، مفهوم سلامت روان به‌عنوان یکی از ارکان اساسی رفاه فردی و اجتماعی، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. به‌ویژه در جوامع اسلامی، اعتقاد به مهدویت و انتظار ظهور حضرت مهدی (عج) می‌تواند به‌عنوان منبع امید و آرامش عمل کند و در تقویت سلامت روان افراد مؤثر باشد. در این راستا، خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی و پایگاه اصلی تربیت و اجتماعی شدن افراد، نقش کلیدی در شکل‌دهی به این باور و تحقق سلامت روان ایفا می‌کند.

مفهوم انتظار، که بیانگر امید به ظهور منجی است، به افراد انگیزه می‌دهد تا در شرایط دشوار زندگی به‌دنبال راه‌هایی برای ارتقاء سلامت روان خود باشند. این امیدواری، علاوه بر ایجاد احساس نشاط و شادابی، می‌تواند به‌عنوان عاملی برای بهبود روابط خانوادگی و اجتماعی عمل کند. همچنین، توجه به سلامت روان به‌عنوان حالتی که فرد در آن از اختلالات روانی مصون است و قادر به برقراری ارتباط مؤثر با دیگران می‌باشد، ضرورت توجه به مؤلفه‌های روان‌شناختی و اجتماعی را در این زمینه آشکار می‌سازد. این مقاله در پی تبیین مفاهیم کلیدی مرتبط با سلامت روان، مهدویت و نقش خانواده در عصر جهانی‌شدن است. با تحلیل این مفاهیم، تلاش خواهد شد تا راهکارهایی برای تحقق سلامت روان در جامعه مهدوی ارائه شود که نه تنها به بهبود کیفیت زندگی فردی و خانوادگی کمک کند، بلکه به تقویت بنیان‌های اجتماعی نیز یاری رساند.

انتظار: به معنای چشم داشتن، چشم به راه بودن، و نگرانی است (معین، ۱۳۸۶، ص ۳۱۸). این مفهوم شامل مواردی چون منتظر بودن، در انتظار بودن، و توقع داشتن می‌شود.

سلامت: به معنای تندرستی و سالم بودن است (قیم، ۱۳۹۳، ص ۱۰۸۱). این واژه همچنین به بی‌گزند شدن و رهایی از عیب و آفت اشاره دارد (عمید، ۱۳۵۷، ص ۱۲۲۰).

سلامت روان: در کتاب‌های روان‌شناسی به حالتی اشاره دارد که فرد در برابر اضطراب، افسردگی، و دیگر اختلالات روانی مصون بوده و احساس رضایت و نشاط کامل داشته باشد. سازمان جهانی بهداشت سلامت روانی را چنین تعریف کرده است: «سلامت

روان عبارت است از قابلیت ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، تغییر و اصلاح محیط فردی و اجتماعی، و حل تضادها و تمایلات شخصی به طور منطقی، عادلانه و مناسب» (میلانی‌فر، ۱۳۸۲، ص ۳).

امید: مفهومی با ارزش است که زندگی را به واسطه آن رنگ تلاش و پویندگی می‌بخشد. نبود امید می‌تواند اختلالات اساسی در زندگی ایجاد کند. هر حرکت و تلاشی به دنبال خود پشتوانه‌ای از امید دارد که در مواجهه با موانع و کم شدن انگیزه، نیروی دوباره به انسان می‌بخشد. امید در زندگی سبب تحرک و شادابی شده و قدرت مقابله با سختی‌ها را چند برابر می‌کند. اگر امید رسیدن به فواید دنیوی یا اخروی وجود نداشته باشد، هیچ‌کس خود را برای انجام کاری به زحمت نمی‌اندازد. امید قابلیت خارج کردن زندگی از یکنواختی و ایجاد پویایی را دارد. در واقع، هر جا که نشانه‌ای از افسردگی و عدم رشد وجود داشته باشد، قطعاً امید در آنجا غایب است. امید در علم اخلاق به معنای نشاط و شادابی قلب به دلیل انتظار یک حادثه خوشایند است و در علم روان‌شناسی به عنوان سازه‌ای با دو مؤلفه تعریف می‌شود:

- ۱- توانایی طراحی گذرگاه‌هایی به سوی هدف‌های مطلوب به رغم موانع موجود، ۲- انگیزه برای استفاده از این گذرگاه‌ها. امید به هدف‌هایی تعلق می‌گیرد که با وجود موانع چالش‌انگیز، احتمال دستیابی به آن‌ها در میان‌مدت وجود دارد. بر اساس تعاریف ذکر شده، وجود امید و امیدواری ضروری است. آنچه مورد انتظار است باید هم قابل دسترسی و ممکن الوجود باشد و هم وقوعش قطعی نباشد. شخص امیدوار باید انتظار رسیدن به چیزی را داشته باشد که امکان وقوع آن وجود دارد و به دنبال فراهم کردن مقدمات و از بین بردن موانع باشد (موسوی، ۱۳۹۴، ص ۸).

محبت: به معنای داشتن رفتار دوستانه، ابراز علاقه، ملایمت، گرمی، ملاحظه نسبت به دیگران و مراقبت از آن‌هاست. این واژه ممکن است گاهی دارای مضمون منفی ضعیف و ساده بودن باشد، اما واقعیت این است که مهربانی مستلزم قوی و شجاع بودن است. مهربانی یک مهارت اجتماعی است و از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی است، اهمیت مهربانی در سلامت روان او بسیار زیاد است. مهربانی پاسخی رفتاری است که در آن شفقت نسبت به دیگران به منافع ما پیشی می‌گیرد. با این حال، این ویژگی اغلب نادیده گرفته می‌شود. شاید به این دلیل باشد که در نظر برخی، مهربانی نوعی چاپلوسی محسوب می‌شود و به اعتقاد آن‌ها، رسیدن به موفقیت تنها با رد شدن از دیگران یا بی‌توجهی به آن‌ها امکان‌پذیر است. اما این نوع باور به ندرت به شادی حقیقی در زندگی منجر می‌شود. در حقیقت، مهربانی از نظر روانی و معنوی به طور غیر مستقیم با شادی و رضایت در ارتباط است. افراد شاد معمولاً مهربان‌تر از افرادی هستند که شاد نیستند. عمل

ساده شمردن تعداد اعمال مهربانانه نیز می‌تواند باعث شود فرد مهربان‌تر شود. مهربانی موجب شکل‌گیری احساس همدلی و شفقت نسبت به دیگران می‌شود که به نوبه خود ارتباط مثبت فرد را با سایرین بهبود می‌بخشد. مهربانی فرد را وادار می‌کند که با افراد افسرده و کسانی که منزوی شده‌اند، ارتباط برقرار کند. به همین دلیل، کارهای داوطلبانه احساس خوبی در فرد ایجاد می‌کند. زمانی که با دیگران ارتباط می‌یابید، احساس بیگانگی در شما از بین می‌رود و مشابتهای بیشتری با افراد نزدیکتر خود پیدا می‌کنید. مهربانی برای تقویت حس جمعی و تعلق به یک گروه اهمیت دارد. همچنین، مهربانی می‌تواند به کاهش استرس، بهبود عملکرد سیستم ایمنی بدن، و کاهش احساسات منفی مانند خشم، اضطراب و افسردگی کمک کند. نیاز به محبت یا به عبارت دقیق‌تر، نیاز به محبت متقابل از نیازهای اساسی انسان به شمار می‌رود و بر اساس تحقیقات روان‌شناسی، این نیاز در سراسر زندگی فرد، به ویژه در سال‌های اولیه زندگی، نقش‌های مؤثری ایفا می‌کند (مطهری، ۱۳۸۰، ص ۱).

مسئولیت‌پذیری: مسئولیت به معنای پاسخگو بودن در برابر چیزی یا در معرض بازخواست بودن آمده است که وظیفه تلازم دارد (مصباح، ۱۳۸۱، ص ۱۸۵).

مسئولیت در اصطلاح و عرف جامعه نزدیک به همان معنای لغوی به کار می‌رود و منظور از آن در این گفتار عبارت است از وظایف دینی، اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی که به عهده فرد گذاشته می‌شود و او باید به آن عمل کند و ممکن است آن وظایف در محیط خانواده مدرسه و اجتماع شکل بگیرد زیرا انسان در برابر دیگران وظایف گوناگونی دارد جوانان با توجه به توانایی‌های خاص خود مسئولیت‌های گوناگونی در قبال خانواده و جامعه دارند و آنان باید با شناخت درست آن وظایف در عمل کردن به آن نیز کوشا باشند (احسانی، ۱۳۸۸، ص ۱۴).

مهدویت: مفهوم مهدویت مصدر جعلی مهدی و به معنای مهدی بودن است. در تعریف اصطلاحی این واژه آمده است: ازجمله عقاید اصول مذهب شیعه اثنا عشری است شیعه معتقد است مهدی عج فاطمی، یعنی از فرزندان آن حضرت، پسر امام حسن عسگری (ع) و دوازدهمین جانشین پیامبر (ص) است. امروزه مهدویت و اعتقاد به آن از بحث‌های اساسی جهان اسلام به ویژه مکتب تشیع است. مهدویت که در ادامه بحث امامت درباره آن بحث می‌شود یکی از اصول اساسی مذهب تشیع به شمار می‌رود و شیعه بدون اعتقاد به مهدویت هویت نمی‌یابد این اعتقاد شامل اعتقاد به وجود امام غائب و اعتقاد به انتظار برای ظهور او و اعتقاد به ظهور و عدالت‌گستری آن حضرت است. بدین ترتیب مراد از اعتقاد به مهدویت باور و وجود حضور حضرت مهدی (عج) و شناخت ایشان است بدین‌گونه که ایشان را واجب اطاعه و واسطه فیوضات الهی و راه

رسیدن به معرفت الله بدانیم و با توجه به برنامه‌ها و سفارشات ایشان و دیگر بزرگان دین در راه هدایت و تربیت فردی و اجتماعی خود بر اساس مبانی اسلام کوشا باشیم (نجم، ۱۳۹۶، ص ۲۰).

۲. تأثیرات اعتقاد به مهدویت (شاخص‌های تربیتی اعتقاد به مهدویت):

یکی از مفاهیمی که در عنوان مهدویت به آن اشاره‌ای نشده است، اما نقش مهم و مؤثری در بحث اعتقاد به مهدویت و تعیین شاخص‌های تربیتی این عقیده دارد، مفهوم انتظار است.

انتظار در لغت به معنای چشم‌داشت و چشم به راه بودن آمده است. در این تحقیق، منظور از انتظار حالتی است که از ترکیب ایمان و اعتقاد به مبانی دین و ولایت امام زمان (عج) و شوق و علاقه به ظهور و حکومت عدل ناشی می‌شود. همچنین، این مفهوم شامل تنفر از وضعیت موجود (غیبت امام عصر و نقص، فساد و تباهی در جهان) نیز می‌باشد. انتظار به‌طور کلی دگرگونی‌هایی را در اندیشه و آمال انسانی، رفتار فردی و تلاش اجتماعی انسان ایجاد می‌کند. در واقع، انتظار به معنای آمادگی برای پذیرش ظهور، فکر کردن به آن، تلاش برای آن و امیدوار بودن است.

مرحله خودسازی و اصلاح نفس زمانی به اوج و کمال می‌رسد که انسان در آرزوی پاکسازی سراسر جهان باشد و تنها به تهذیب نفس خود فکر نکند. به عبارت دیگر، کسی که انتظار حقیقی را درک کرده باشد، دغدغه پاکسازی نفس و جامعه را دارد. انتظار به عنوان یک عنصر کلیدی در عقیده به مهدویت، با ویژگی‌های روان‌شناختی و شاخص‌های تربیتی خود، ارتباطی آگاهانه و بینش‌محور را ایجاد می‌کند و اعمالی پویا و متکامل در زمینه‌های مختلف، از جمله در رابطه با خدا، خود، دیگر انسان‌ها و طبیعت به وجود می‌آورد. این مفهوم همچنین زمینه‌ساز آرامش و سلامت روان است و از ابتلا به بیماری‌های روانی مانند افسردگی، خمودگی و خستگی جلوگیری می‌کند و موجب رشد و ارتقای توانمندی‌های فرد در ایفای نقش‌های فردی و اجتماعی می‌شود (نجم، همان).

۲. اشوق و امیدواری:

در این محور، با توجه به نگرش امیدوارانه و روح و قلب مملو از محبت، میزان امیدواری عینی و آگاهی افراد متربی برای کسب رضایت مولا و مربی مورد بررسی قرار می‌گیرد. این وضعیت به عنوان «انتظار آمادگی و خودسازی» تعبیر می‌شود. انتظار و ویژگی‌های عدالت‌محور آن به گونه‌ای است که انسان را از حرکت به سمت گرایش‌های نامناسب و ناسازگار باز می‌دارد. نقش و اثر حیاتی انتظار در انسان‌ها، تحریک آن‌ها به حرکت است؛ به عبارت دیگر، انتظار به عنوان عاملی برای تحول در درون انسان عمل می‌کند.

منتظر واقعی، مانند میزبان منتظری که پاکیزه و آماده، شاد و چشم به راه است، با علم به نظارت و مراقبت خدا و حضرت، برای به شمار آمدن در زمره یاران امام زمان (عج) تلاش می‌کند. این فرد با کوشش در جهت پاکی درون و تهذیب نفس، آمادگی روحی لازم را برای ایجاد ارتباط عاطفی و روحی با امام خود فراهم می‌آورد. منتظر با شادمانی و امید به ظهور، به تهذیب نفس و ایجاد تحول درونی در رفتار و کردار خود می‌پردازد و به جامعه ایده‌آل و امام عادل می‌اندیشد. با صبر و طمأنینه، به ظهور نزدیک و قطعی امیدوار است و هر لحظه انتظار ظهور موعود را در دل خود زنده نگه می‌دارد.

از این رو، در امر اصلاح و تهذیب نفس، سهل‌انگاری نمی‌کند و با صبر در برابر گناه و هوس و کسب فضایل اخلاقی، در تلاش برای آمادگی خود می‌کوشد. انسان منتظر نه تنها به تحول درون و نفس خویش می‌پردازد، بلکه برای احیای حقوق از دست رفته و برقراری عدالت نیز تلاش می‌کند. انتظار، تعهدهای انسان را در قبال خود و دیگران تقویت می‌کند. انسان منتظر با مشاهده اوضاع جامعه از خود می‌پرسد: چرا در جامعه درگیری ناعدالتی و ناهمهی وجود دارد؟ چرا برخلاف مبانی تربیتی و عقلی عمل می‌شود؟ چنین انسانی که صبور و خواهان عدالت است، منتظر روزی است که شرایط آن به گونه‌ای باشد که اقتضای آفرینش را برآورده کند. او به خودسازی و جامعه‌سازی می‌اندیشد و برای آن تلاش می‌کند. بدین ترتیب، آثار تربیتی انتظار در محور رفتاری و در بعد فردی و اجتماعی مطرح می‌شود و برای ارزیابی این آثار، دوره‌های مختلفی از شاخص‌های آن سامان می‌یابد: تلاش برای مهذب شدن و کسب فضایل اخلاقی، صبر در برابر گناه و هوس، صبر در برابر برخورد نامطلوب برادران و خواهران دینی، و صبر در برابر سختی و ظلم (همان، ص ۳۲).

۲.۲ حسن خلق:

اخلاق نیکو و برخورد مؤدبانه، عفو و گذشت و خوش‌رویی همگی از مصادیق حسن خلق به شمار می‌آیند. آنچه انسان را در نزد خدا و خلق محبوب می‌سازد و در دل‌ها جای می‌دهد، اخلاق نیکو است. حسن خلق به عنوان یک فضیلت اخلاقی، در وجود پیامبر خدا (ص) به وضوح نمایان است؛ ایشان دارای اخلاقی نیکو و برخورداری از گذشت، صبر، ادب و احترام بودند. اما حسن خلق به چه معناست؟ همه ما می‌دانیم که در برخورد نخست با دیگران، باید سلام کنیم و با مصافحه، ارتباط برقرار کنیم. برخورد ما با مردم باید با چهره‌ای خندان و تبسمی دل‌نشین باشد. گفتارمان باید شیرین و رفتارمان نیکو و شادی‌آور باشد تا غم‌ها را از دل‌ها بزداییم. همچنین، باید با مردم با تواضع برخورد کنیم، از خوبی‌های آنان قدردانی کنیم و تندی‌ها و پرخاشگری‌هایشان را تحمل

کنیم. شخصی با حسن خلق باید حلیم، صبور و بردبار باشد و کینه‌ای در دل نداشته باشد؛ او باید عفو و گذشت را سرلوحه کار خود قرار دهد، به پیران احترام بگذارد و با کودکان مهربانی کند.

این ویژگی‌های حسن خلق، امت مسلمان را در میان دیگر امت‌ها عزیز و محترم می‌سازد. به عبارت دیگر، اخلاق و برخورد خوب می‌تواند در جذب افراد و تأثیرگذاری بر آنها، جای اموال و بخشش را بگیرد. امروزه، ما نیز با حسن خلق می‌توانیم جاذبه ایجاد کنیم و دل‌های دیگران را به سمت اسلام، تشیع و امام زمان (عج) متمایل سازیم.

منتظر امام زمان (ع) باید در زمینه اخلاق نیکو، نمونه و الگو باشد تا مولایش از او راضی گردد. فردی که منتظر امام خویش است، تلاش می‌کند با اخلاق نیکو، دیگران را به سوی جامعه مهدویت دعوت کند و آنان را عاشق و شیفته مولای خود سازد. چنین افرادی باعث گسترش جامعه دینی می‌شوند و با افزایش تعداد یاران و سربازان امام زمان، زمینه‌سازی برای ظهور ایشان را فراهم می‌آورند (محدثی، ۱۳۹۲، صص ۷۷-۸۰).

۲.۳ محبت:

محبت به معنای ساده آن این است که فرد دوست دارنده به سوی محبوب مشخصی که موضوع محبت است حرکت کند به عنوان مثال قلب انسان نسبت به برادر خود از کینه خالی و بر آن گرما عاطفه و عشق ریخته می‌شود. عقیده ایمان به مهدی (عج) حاوی ارضای سالم و منظم برخی از نیازهای روانی است مثل نیاز به محبت و امنیت اگر این عقیده اسلامی ارضایی متناسب با نیازهای گروه‌های منتظران را محقق نمی‌کرد اصراری نداشت که محبت گرم آن گروه‌ها نسبت به این عقیده وجود داشته باشد با وجود آنچه این گروه‌ها از آن رنج می‌برند؛ یعنی فشار جاهلیتی که با تفکر مهدویت دشمنی می‌کند و این محبتی که گروه‌ها نسبت به امام دارند محبتی است که در برابر ناکامی مقاومت کرده است همان‌گونه که روزگاری آن را برای ما اثبات می‌کند و بر سختی‌های زمانه و دشواری‌های آن غلبه می‌کند پس چه چیز باعث می‌شود که این گروه‌های مردمی به این عقیده تعلق شدیدی پیدا کنند و به خاطر آن مبارزه کنند و در راه آن کشته شوند آیا این‌گونه نیست که این عقیده بر این گروه‌های مغلوب ارضا شدنی از نیازهای روحی را محقق می‌کند و دردهای آنها را کاهش می‌دهد و انباشته‌های انفعالی طاقت‌فرسا را از محتوای روانی آنها تخلیه می‌کند به عنوان مثال احساس مظلومیت را در نفس تحریک می‌کند که یک احساسی است که از مغلوب شدن تحمیلی بر فرد مؤمن و منتظر تعبیر می‌کند و این احساس تبدیل به جهاد در راه خدا می‌شود که برای یک فرد مسلمان یک ارضای روانی در تأکید بر وجود خود محقق می‌کند که تجسم یافته

در اصل خلافت است و این نیز برای او و مظلومین یک امنیت روانی و تعادل بین رنج‌ها و بشارت‌ها ایجاد می‌کند و این عقیده نفس فرد مسلمان را از حماسه‌های بزرگ بهره‌مند می‌کند که باعث می‌شود مقاومت و ایستادگی بیشتری در برابر ناکامی داشته باشد این ارضای نیازهای روانی گروه‌ها محبت عمیق به این عقیده دارد و افراد و گروه‌های انتظار را برای انجام اصل مشارکت وجدانی تربیت می‌کند؛ بنابراین محبت افراد گروه منتظران را در حرکت تعامل حمایت از یکدیگر به هم مرتبط می‌کند و همیشه الفت‌های آنها را تعبیر می‌کند به گونه‌ای که یک فرد هم الفت می‌گیرد و هم دیگران را به او الفت می‌گیرند پس محبت عملی رحمت انصاف گذشت و تبادل دیدارها و مشارکت وجدانی بین افراد گروه‌ها نمونه‌هایی عملی از تجسم محبت است و بلکه معنای صحیح انتظار تجسم این نیاز فطری در رفتار افراد است (مدن، ۱۳۹۴، صص ۲۹۴-۲۹۶).

۲.۴ مسئولیت‌پذیری:

مسئولیت‌پذیری افراد در دوران انتظار یکی از کارکردهای مهم است چنانچه امروزه تقریباً همه منتظران انتظار مثبت را جایگزین انتظار منفی می‌دانند و مسئول بودن منتظران در مقابل اعمال و رفتار خود هم‌نوعان اسلام و جامعه را مسلم می‌پندارند اگر این مسئولیت فردی را به دو نوع مسئولیت در مقابل شخص خود منتظر و مسئولیت در مقابل جامعه منتظر تقسیم کنیم مسئولیت‌پذیری فرد بر مسئولیت اجتماعی مقدم خواهد بود؛ پس در جایی که به مسئولیت فرد در مقابل جامعه تأکید می‌شود این افراد مسئول هستند که بعد از اتمام در خودسازی به ایفای نقش‌های اجتماعی اقدام می‌کنند. با این نگرش مسئولیت‌های فردی شخص منتظر معنابخش به زندگی فرد خواهد بود به گونه‌ای که ممکن است در این مسیر از بذل جان نیز دریغ نورزد چرا که انتظار فرج و حکومت جهانی مهدی (عجل الله) به هیچ روی با قیام‌های پیش از ظهور ناسازگاری ندارد بلکه برخی از قیام‌ها و حکومت‌ها زمینه‌ساز قیام و حکومت جهانی حضرت مهدی خواهد بود (محمدی، ۱۳۹۷، ص ۱۸).

مهدویت یعنی داشتن احساس مسئولیت بین‌المللی و جهانی برای اصلاح بشریت لذا انتظار باوری است که به آن تعهد و تکلیف دینی منتظر در هر زمانی باقی و جاوید است و منتظران مسئولیت‌های سنگین و عظیمی بر دوش دارند و آنها را می‌توان در بعد فردی این گونه برشمرد:

مسئولیت فردی، منتظر واقعی با تکیه بر مبانی مهدویت در قبال خود احساس مسئولیت می‌کند که نخستین و مهم‌ترین مسئولیت تهذیب نفس و خودسازی است که می‌تواند زمینه تحقق ظهور را فراهم سازد (کشاورز، ۱۳۸۶، ص ۵۰).

۳. نقش خانواده مهدوی در تربیت دینی فرزندان:

خانواده نهادی است فطری و الهی؛ زیرا که با فطرت و سرشت آدمی از نظر اشتیاق و احتیاج مطابقت دارد دارای منزلت و شأن حساسی است که در تاریخ و فرهنگ و تمدن انسانی و در پرورش و شکوفایی استعدادهای مادی و معنوی فرزندان نقش مهمی دارد؛ از آنجا که پایه‌های تربیتی فرد در خانه نهاده شده است؛ و اساس صحت اخلاقی فرد را در خانواده بنیان‌گذاری می‌شود و ارزش‌های اخلاقی فرزند را نهادینه می‌سازد، باور به مهدویت و به تبع آن فرهنگ انتظار از امتیازاتی برخوردار است که می‌تواند در تحکیم بنیان‌های خانواده تأثیرگذار و آرامش‌آور باشد. برخی از مهم‌ترین این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: تربیت فرزندان بر محور امید به آینده درخشان و انتظار ظهور امام زمان (عج) باور و یقین به وجود حجت خدا در زمین و عرضه اعمال مردم بر وی و... این آموزه‌ها قادر است در تحکیم و تعالی روحی و معنوی فرزندان دارای نقش و در لایه‌های مختلف باوری و ارزشی و هنجاری رفتاری، تأثیرگذار باشد (طاهری‌زاده و ملکی‌راد، ۱۴۰۱، ص ۱).

باتوجه به اینکه اندیشه مهدویت تبلور کامل از دین اسلام است بنابراین همه آموزه‌های دین اسلام در آن متجلی خواهد بود و علاوه بر آن این اندیشه از امتیازاتی برخوردار است که می‌تواند در تحکیم بنیان خانواده تأثیرگذار باشد مانند تربیت فرزندان بر محور امید به آینده درخشان و انتظار ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف و باور و یقین به وجود حجت خدا در زمین و عرضه اعمال مردم بر وی..... این امر ضرورت تحقیق درباره کارکرد فرهنگ انتظار در نظام تربیت دینی فرزندان را دوچندان می‌کند. (همان، ص ۲)

۴. مهدویت و جهانی شدن:

یکی از ویژگی‌هایی که برای نسل منتظر می‌توان در نظر گرفت این است که انسان از خویشتن و از درون خودش بیرون بیاید و جهانی شود و از پرداختن دائم به مسائل صرفاً شخصی و جزئی خودداری نماید چرا که خودمحوری برای جامعه بسیار خطرناک خواهد بود خودمحور کسی است که فراتر از حوزه شخصی خودش نمی‌اندیشد و هر چیزی که در درون خانه او معنا دارد در حالی که در انتظار انسان را از این حصار بیرون می‌آورد و جهانی می‌کند و افراد را ملزم می‌نماید که به مسائل حاکم بر جهان بیندیشند و واقعیت‌هایی فکر کنند که کل انسان‌های روی کره زمین درگیر آن هستند و در جهت اصلاح چالش‌ها و نارسایی‌ها و بحران‌های حاکم بر زندگی انسان‌ها در ابعاد مختلف فکری اخلاقی اقتصادی و اجتماعی تلاش نماید در واقع اعتقاد به مهدویت تعهد و مسئولیت اجتماع را در فرد تقویت می‌نماید. (کشاورز، ۱۳۸۶، ص ۱۴۹)

جهانی شدن از جمله مفاهیمی است که در سه دهه اخیر تداول یافته است و علاوه بر عرصه مراکز علمی تحقیقاتی اذهان بسیاری از جهانیان را به خود مشغول داشته است سیر تحول تکنولوژی در عرصه ارتباطات و پیدایش انقلاب اطلاعات در نیمه دوم قرن بیستم زمینه گذر از محدودیت‌های جغرافیایی ملی را فراهم ساخته و این امر موجب کوچکتر شدن جهان و تبدیل عرصه جهانی به یک دهکده گردیده که ساکنان آن می‌توانند در ارتباط مستقیم با یکدیگر باشند اصطلاح جهانی شدن در طول سه دهه گذشته هم‌زمان با طرح آن در مجامع علمی تعاریف مختلفی به خود گرفته است در زبان فارسی نیز به تبع چنین اختلافاتی ذیل واژه لاتین آن معادل‌های مختلفی برای آن پیشنهاد شده است مفاهیمی چون جهانی شدن جهانی‌سازی و جهانی‌گرایی...

هرچند در سنت اسلامی ما تعبیر جهانی شدن به کار نرفته از تعبیری چون حکومت جهانی اسلام حکومت جهانی حضرت مهدی و مفاهیمی کاملاً مانوس می‌اشند. بدون تردید نگرش جهانی از دیرباز برای بشر قابل‌فهم بوده و به گونه‌های مختلف درصدد تعلق یافتن به عرصه جهانی بوده است نمودهای چنین گرایشی را می‌توان در کشورگشایی امپراتوری‌های سلاطین مکاتب فکری و ادیان مشاهده نمود (حمیدی، ۱۳۸۶، ص ۲۱۶).

مهدویت و جهانی شدن دو مقوله‌ای هستند که جز دغدغه‌های روزگار ما شده‌اند اعتقاد به ظهور منجی و مهدویت در معنای عام خودباوری دینی و فراگیر در میان انسان‌ها بوده است مهدویت و منجی‌گرایی دغدغه فکری تمام انسان‌ها در ادوار مختلف تاریخ بوده است. در روزگار ما نیز که آدمی دچار ظلم و بی‌عدالتی در عرصه جهانی است این مقوله از اهمیت خاص خود برخوردار است. از سوی دیگر در روزگار خویش شاهد پدیده دیگری با عنوان جهانی شدن هستیم. جهانی شدن با رشد و تکنولوژی ارتباطات همراه بوده و موجب فشردگی زمان و مکان، هم‌جواری، مجازی و کوچک شدن جهان و در نهایت پیدایش دهکده جهانی گشته است، حتی چنین وضعیتی برخی را بر آن داشته است که از پایان تاریخ سخن بگویند (همان، ص ۲۱۲).

ادیان خصلتی جهانی دارند به دلیل وحدت ذاتی جهان هستی که همه امور به ذات حق برمی‌گردد. پیام الهی برای تمام انسان‌ها است و تنوع ادیان آسمانی نه به دلیل تنوع در محتوا و پیامبر که در ویژگی‌های عصری آنهاست پیام الهی واحد است در نتیجه مخاطب آن نیز تمام انسان‌هاست از این رو مهدویت اسلامی نیز هرگز به سرزمین یا قوم خاصی تعلق ندارد و تدبیر الهی برای تمامی انسان‌ها است و از این رو گستره جهانی دارد اسلام در اعتقاد مشترک تأکید دارد و هرگونه مرز درون جهان اسلام را نمی‌پذیرد مهدویت اسلامی تحقق‌بخش فطرت بشری نیز است. انسان فطرتاً هویتی الهی

دارد و بدین جهت اشتراک بشریت در هویت الهی مستلزم تحقق
جامعه جهانی خواهد بود (همان، ص ۲۱۹).

نتیجه‌گیری:

مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش اعتقاد به مهدویت در سلامت روان انجام شده است با توجه به اینکه سلامت روان به حالت عدم استرس و اضطراب و داشتن وضعی که فرد فارغ از افسردگی و عدم آرامش است و از آنجایی خانواده نقش به سزایی در ایجاد این حالات داشته است و این که یکی از عواملی که فرد از روانی سالم برخوردار باشد باورهای دینی است از جمله مهم‌ترین باورهای دینی اعتقاد به آمدن منجی موعود است و این باور که جهانی شده است در مؤلفه‌های سلامت روان تأثیر مثبت دارد.

۱- یکی از تأثیرات شگرفی که منجی باوری بر روح و روان جامعه اسلامی به دنبال داشته تزیق امید به جامعه بوده اکسیر حیات بخش که خود زمینه ساز حرکت پویایی و تلاش افراد جامعه منتظر است.

۲- منتظران امام زمان در زمان غیبت می‌توانند با استمداد از مجموعه باورهای عمیق درباره امامت زمینه تکامل معنوی و اخلاقی خود را فراهم کنند.

۳- شخص منتظر از آنجایی می‌داند احساس مسئولیت نسبت به جامعه و خانواده رضایت امام عصر (عج) را به دنبال دارد همواره در تلاش است که تمام امور زندگی خانوادگی فردی و اجتماعی مسئولیت‌پذیر باشد تا زمینه ظهور را فراهم کند.

۴- کسی که منتظر ظهور حضرت باشد فرارسیدن زمان ظهور پایداری و شکیبایی می‌کند و تا با توان از دست نمی‌دهد و هر ملایمتی را با بردباری می‌پذیرد.

۵- یکی از تأثیرات اعتقاد به مهدویت بر روح و روان آرامش انسان‌ها است چنین اعتقادی همه ویژگی‌های آرام‌بخش را در خود به همراه دارد.

منابع:

*قرآن کریم

۱. احسانی، محمد، جوان، انتظارات ومسئولیت‌ها، قم، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما دفتر عقل، ۱۳۸۸.
۲. حمیدی، رضا، مهدویت و جهانی شدن، فصلنامه اعضای حلقه‌های تبلیغی دانش‌پژوهان معاونت آموزش دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی، شماره ۱۵، ۱۳۸۶.
۳. خادم‌الذکرین، اکبر، اخلاق اسلامی در نهج البلاغه، قم، نسل جوان، ۱۳۸۵.
۴. طاهری‌زاده، مریم، ملکی‌راد، محمود، تأثیر فرهنگ انتظار در تربیت دینی فرزندان با تأکید بر نقش نهاد خانواده، فصل نامه علمی پژوهشی مهدویت، شماره ۶۴، ۱۴۰۱.
۵. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، بی‌جا، بی‌نا، ۱۳۳۲.
۶. قیم، عبدالنبی، فرهنگ معاصر عربی_فارسی، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۹۳.
۷. کشاورز، سوسن، مفاهیم آینده‌نگر در اسلام و آثار تربیتی آنها، نشریه تربیت اسلامی، شماره ۴، ۱۳۸۶.
۸. محدثی، جواد، زندگی مهدوی، بی‌جا، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۳.
۹. محمدی، ناصر، مفتاح، احمدرضا، نقش باور به مهدویت در معنابخشی زندگی فردی، فصلنامه علمی پژوهشی مشرق موعود، شماره ۴۶، ۱۳۹۷.
۱۰. مدون، یوسف، روان‌شناسی انتظار، بی‌جا، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۴.
۱۱. مصباح، مجتبی، فلسفه اخلاق، قم، مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (رحمة الله)، ۱۳۸۱.
۱۲. مطهری، محمدرضا، محبت نیاز اساسی کودکان، بی‌جا، پیام زن، ۱۳۸۰.
۱۳. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، بی‌جا، انتشارات ثامن، ۱۳۸۶.
۱۴. موسوی، زهرا، معجزه امید، بی‌جا، انتشارات جامع الزهرا (سلام الله علیها)، ۱۳۹۴.
۱۵. میلانی‌فر، بهروز، بهداشت روانی، بی‌جا، قومی، ۱۳۸۲.
۱۶. نجم، نجمه، آثار تربیتی اعتقاد به مهدویت، بی‌جا، بی‌نا، ۱۳۹۶.